

Tiivistelmä

Laura Yliruka. Itsearviointi reflektiivisenä rakenteena. Kuvastinmenetelmän toimivuus, käyttöönotto ja kehittäminen. Heikki Waris -instituutin tutkimuksia 1:2015.

Methodinen kehittäminen, keskustelu ja jopa institutionaaliset ratkaisut tiedonmuodostamiseen, arviointiin, muutosta tukeviin sekä innovatiivisiin käytäntöihin sosiaalityössä ovat lisääntyneet viime vuosina. Tarve dynaamisille, mutta kestäville tiedontuotannon rakenteille on tunnustettu useissa sosiaalityön tutkimuksissa sekä organisaatiotutkimuksissa, ja tästä on seurannut institutionaalisia ratkaisuja sosiaalityön kehittämistoimintaan ja sosiaalityön opetukseen. Näitä ovat esimerkiksi sosiaalialan osaamiskeskukset ja instituutit. Osaamiskeskuksilla on keskeinen rooli sosiaalityön tutkimuksen levittämisessä, mutta samalla tärkeä tehtävä tarjota sosiaalityöntekijöille osaamista kehittäviä tiloja asiantuntijuuden vahvistamiseksi. Kuitenkin tutkimusta sellaisista tiedontuotannon ja itse- tai vertaisarvioinnin käytännöistä, jotka olisivat kiinteä osa sosiaalityön asiakastyön prosessia, on tehty vain vähän.

Tutkimukseni kohteena ovat sellaiset työtä ja oppimista tukevat käytännöt, jotka tähtäävät tiedonmuodostukseen sosiaalityössä keinona vahvistaa sosiaalityöntekijöiden joustavaa, avointa ja kriittistä asiantuntijuutta sekä auttamistyön toimivuutta. Kutsun näitä käytäntöjä reflektiivisiksi rakenteiksi. Tarkastelen aihetta tutkimalla Kuvastin reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmän toimivuutta, käyttöönottoa ja kehittämistä. Menetelmä on kehitetty yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa vuosina 2003–2008 eri toimintatutkimusprosesseissa. Idea arvioinnista osana sosiaalityön prosessia perustuu Ian Shawn (1999) kehittämään ajatukseen reflektiivisestä arvioinnista.

Tässä väitöskirjassa (1) tutkin ja laajennan yksilöllisen reflektion ja itsearvioinnin roolia ja liitän näiden organisoinnin ja refleksiivisten rakenteiden luomisen osaksi käytäntölähtöistä innovaatiotoimintaa ja osaamisen johtamista. (2) Esittelen tutkimusperustaisen sosiaalityön reflektiivisen itse- ja vertaisarviointimenetelmän, jonka avulla organisaation jäsenet voivat yhdessä tarkastella ja kehittää omaa työtään ja luoda käytäntölähtöisiä innovaatioita. (3) Erittelen mallin toimivuutta ja toimivuuden edellytyksiä julkisen sektorin organisaatiossa.

Väitöskirjani perustuu viiteen aikaisemmin julkaistuun artikkeliin. Kyseessä on tapaustutkimusta ja toimintatutkimusta yhdistävä tutkimus, jossa Kuvastinmenetelmän käyttöönotto on tapaus. Olen tutkinut sekä Kuvastinmenetelmän käyttöönoton kautta että teoreettisesti, miten ja millä ehdoin itsearvioinnin avulla voidaan luoda reflektiota synnyttäviä, jäsentäviä ja rikastuttavia toimintatapoja ja kohtaamisen tiloja sosiaalityön eettisesti sensitiivisen asiakastyön tueksi sekä edistämään työn uudistumista.

Empiirisen aineiston analyysin metodeina olen käyttänyt sisältöjä teemoittelevaa ja tyypittelevää laadullista analyysiä sekä toimijaverkkoteorian metodisia välineitä. Yhteenvedo-osassa kokoan yhteen artikkelien keskeiset tulokset ja tarkastelen niitä tutkimukseni lähtökohtiin liittyvän tutkimuskirjallisuuden avulla. Tutkimukseni lähtökohtana ovat keskustelut sosiaalityössä tietämisestä – jännite toimintayhteyksissään rakentuvan tietämisen ja näyttöön perustuvan sosiaalityön välillä – sekä uutta julkisjohtamista, tilivelvollisuutta ja tuottavuutta korostava toimintaympäristö. Toisena lähtökohtana ovat sosiaalityön kriittisen ja eettisen perinteen, itseohjautuvan ammatillisen toimijuuden, oppimisen, työhyvinvoinnin ja työn mielekkyyden kysymykset, joihin liittyy keskustelu osaamisen johtamisesta. Yhteenvedoartikkelin johtopäätöksissä tarkastelen tältä pohjalta keinoja ymmärtää, kehittää ja myös tutkia *reflektiivisiä rakenteita* eli tiedon ja asiantuntijuuden rakenteita ja niiden rakentumisen, juurtumisen, käytön ja leviämisen mahdollisuuksia sekä toimivia ratkaisuja näihin kysymyksiin.

Tutkimus tuo esiin, että reflektioprosessit, toimivan tiedon rakentelu ja myös pitkäjänteinen omien reflektiovälineiden kehittäminen vahvistavat parhaimmillaan työntekijöiden omaa asiantuntijuutta, työhyvinvointia ja työn mielekkyyttä – ja parantavat näin sosiaalityön kykyä vastata asiakkaiden tarpeisiin. Tulokset myös antavat viitteitä siitä, että hyvien tulosten saavuttaminen ja pitkäjänteinen ylläpitäminen edellyttävät välttämättömien elementtien, kuten transformatiivisen johtajuuden, jaetun tietokäsityksen, dialogisen vuorovaikutuksen ja dialogisen toiminnan riittävää toteutumista Kuvastin-menetelmän käyttöprosesseissa.

Kuvastin reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä tarjoaa organisaatioille erilaisen tavan lähestyä tiedontuotantoa. Menetelmän avulla organisaation jäsenet luovat yksilöllisen, mutta myös kollektiivisen reflektion polkunsä – joiden avulla he voivat tulkita omaa työtään ja ymmärtää työhönsä liittyviä ilmiöitä, ristiriitoja, suhteita ja tunteita omassa työyhteisössä ja tässä yhteiskunnassa. Tämän tyyppinen tiedon rakentaminen soveltuu sosiaalityön perustuksen tukemiseen ja osaamisen ja työhyvinvoinnin vahvistamiseen, mutta myös palvelujärjestelmää uudistavan, käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen. Menetelmä tukee esimiestä luomaan yhdessä työntekijöidensä kanssa pysyvän oppimisyhteisön, reflektiivisen rakenteen, joissa työntekijät yhdessä tutkivat omia ja toistensa kokemuksia, haastavat omia uskomuksiaan ja kehittelevät uusia artefakteja oppimisensa ja työnsä ja sen johtamisen tueksi. Näin tämä tutkimus edistää uudenlaista lähestymistapaa oppimiseen, työhyvinvoinnin vahvistamiseen ja tiedon rakentamiseen sosiaalityön työyhteisöissä. Tämä on tärkeää paitsi asiakkaiden palvelun, mutta myös julkisen sektorin elinvoimaisuuden näkökulmasta.

Asiasanat: sosiaalityön arviointi, reflektiiviset rakenteet, kriittinen reflektiivisyys, itsearviointi, vertaisarviointi, tuottavuus, asiantuntijuus, uusi julkisjohtaminen, näyttöön perustuva sosiaalityö, toimiva tieto, osaamisen johtaminen, innovaatiot, hiljainen tieto.